18.10.2022

Maa- ja metsätalousministeriö

Viite: MMM:n lausuntopyyntö 13.9.2022, VN/22704/2021

LAUSUNTO TYÖRYHMÄN LUONNOKSESTA KANSALLISEKSI ILMASTONMUUTOKSEEN SOPEUTUMISSUUNNITELMAKSI 2030 (KISS2030)

Maa- ja metsätalousministeriö on pyytänyt valtiovarainministeriöltä lausuntoa edellä mainitusta luonnoksesta. Ministeriö toteaa lausuntonaan seuraavan. Ministeriön lausunnossa on otettu huomioon valmisteilla oleva ministeriön ilmasto- ja luontostrategia, jolla on tarkoitus toimeenpanna ministeriön toimialalla kansallista ilmastonmuutokseen sopeutumisen suunnitelmaa. Lausunnossa on myös otettu huomioon suunnitelman johdannossa kirjattu selvennys siitä, että suunnitelmassa ei käsitellä ilmastonmuutoksen hillintäpolitiikan, eli kasvihuonekaasupäästöjen vähentämisen ja nielujen vahvistamisen aiheuttamiin seurauksiin sopeutumista, vaan että suunnitelma on osa ilmastolain (423/2022) mukaista ilmastopolitiikan suunnittelujärjestelmää, joka kohdistuu vuosiin 2023-2030 ja jonka ajantasaisuutta ja uusien toimien tarvetta arvioidaan vuonna 2026.

Maa- ja metsätalousministeriön johdolla, yhdeksän ministeriön yhteistyönä, valmistellaan uusi, vuoteen 2030 asti ulottuva kansallinen ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelma. Suunnitelma on osa ilmastolain mukaista suunnittelujärjestelmää.

Suunnitelman tavoitteena on vahvistaa ilmastonmuutokseen sopeutumista edistämällä ilmastoriskien hallintaa ja ilmastokestävyyttä. Ilmasto muuttuu hillintätoimista huolimatta ja muutoksen vaikutukset ovat jo käynnissä. Siten hillinnän lisäksi ilmastonmuutokseen sopeutuminen, eli ilmastonmuutoksen vaikutusten ja seurausten ennaltaehkäisy, vähentäminen ja niihin varautuminen, sekä samalla yhteiskunnan ilmastokestävyyden vahvistaminen, on entistä tärkeämpää.

Suunnitelmassa esitetään visio ja kolme päämäärää, joita kohti sopeutumistyötä viedään pitkällä aikavälillä. Suunnitelma sisältää 24 tavoitetta ja politiikkatoimia, joiden avulla sopeutumista tämän vuosikymmenen aikana vahvistetaan.

Suunnitelman tavoitteet kattavat 12 teemaa, jotka liittyvät kansallisen tason strategiseen suunnitteluun, kokonaisturvallisuuteen ja yleiseen huoltovarmuuteen, ruokaturvaan, infrastruktuuriin ja rakennettuun ympäristöön, luonnonvarojen käyttöön ja luonnon monimuotoisuuteen, terveyteen ja helteisiin varautumiseen, kulttuuriperintöön ja -ympäristöön, alue- ja kuntatason ilmastoriskien hallintaan, tietopohjaan, viestintään ja vuorovaikutukseen, kansainväliseen yhteistyöhön sekä seurannan ja arvioinnin kehittämiseen. Lisäksi suunnitelmassa tunnistetaan toimenpiteitä, jotka vaativat lisäselvityksiä ennen niiden toimeenpanon mahdollista käynnistämistä. Pääpaino on useaa hallinnonalaa koskettavissa tavoitteissa ja toimenpiteissä, ja samalla suunnitelma ohjaa myös tarkempaa sopeutumisen suunnittelua eri hallinnonaloilla.

Valtiovarainministeriö toteaa, että suunnitelma tausta-aineistoineen on ansiokas työ ja merkittävä tietoaineisto ilmastonmuutokseen sopeutumisen jatkotoimenpiteitä varten. Suunnitelmaan sisältyvät teemat jäsentävät laajaa, monivaikutteista kokonaisuutta ja suunnitelmassa tunnistetut toimenpiteet antavat suuntaa konkreettiselle, sektorikohtaiselle ja horisontaaliselle valmistelulle.

Suunnitelmaan on perustellusti sisällytetty ilmastonmuutokseen sopeutumisen näkökulman vahvistaminen AVI-ELY-strategian laatimisprosessissa 2023 sekä perusteluissa (s. 29-30, 65-67) että toimenpidekuvauksessa 17.3. (s.69-70). Samoin suunnitelmassa on perustellusti mainittu julkiset hankinnat yhtenä lisävalmistelua edellyttävistä toimenpiteistä (s. 84-86).

Yksittäisinä lisäyksinä ja täsmennyksinä suunnitelmaan valtiovarainministeriö ehdottaa, että toimenpiteeseen 2.1. (s. 39-40) kohtaan yhteistyötahot lisättäisiin tekstin ”…muut yhteistyötahot” jälkeen täsmentävä kuvaus **kuten valtio-omisteiset yhtiöt, valtion liikelaitokset ja muut palveluntarjoajat.** Lisäksi ministeriö ehdottaa, että kappaleen 2.2.4.4 (s. 25-27) otsikko muutetaan seuraavasti: **Seuraukset infrastruktuuriin, rakennettuun ympäristöön ja rakennuksiin**. Rakennukset on perusteltua mainita otsikossa, koska ne ovat myös osana perustelutekstiä. Tämä on myös johdonmukaista EU:n uuden ilmastonmuutokseen sopeutumisen strategian kanssa (COM(2021) 82 final, 24.2.2021).

Valtiovarainministeriö katsoo ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelmassa esitettyjen havaintojen alue- ja paikallistason varautumiskysymyksistä olevan asianmukaiset. Alue- ja paikallishallinnon ilmastoriskien hallinnan parantamiseksi esitetyt toimenpide-ehdotukset, kuten toimijoiden osaamispohjan vahvistaminen, ministeriöiden välisen koordinoinnin kehittäminen ja vuoropuhelun lisääminen eri hallinnontasojen välillä ovat kannatettavia.

Kuntien ja alueiden kannalta erityisen hyvä on toimenpide-ehdotus 16.1, jossa ehdotetaan laadittavaksi ohjeistus alueellisen sopeutumissuunnittelun tueksi. Ohjeistus kokoaisi tiedot mm. keskeisistä sopeutumisen suunnittelutarpeista ja prosesseista, käytettävissä olevista työkaluista sekä mahdollisista rahoituslähteistä. Tällä toimenpiteellä on mahdollista vaikuttaa eri vaiheessa olevien kuntien ja alueellisten toimijoiden tietopohjan vahvistamiseen ja resursointiin.

Erityistä huomiota ilmastonmuutokseen sopeutumisen kysymyksissä on suunnitelman toteutusaikana kiinnitettävä alue- ja paikallistason suuriin organisatorisiin muutoksiin ja toimivien yhteistyösuhteiden tukemiseen, kun sosiaali- ja terveydenhuolto sekä pelastustoimi siirtyvät kunnilta hyvinvointialueiden tehtäviksi. Sekä kunnilla että hyvinvointialueilla on jatkossa merkittävät roolit sopeutumisen ja varautumisen kysymyksissä ja näiden keskinäistä yhteistyötä sekä myös yhteistyötä muiden alueellisten ja kansallisten toimijoiden kanssa tulee tukea muutostilanteessa.

Suunnitelmassa mainittaviin, lisävalmistelua edellyttäviin toimiin olisi tarpeen lisätä ainakin seuraavat:

VASTUULLISUUSRAPORTOINTI:

Osana seurannan kehittämistä lisätään seurantatiedon käytettävyyttä mm. kehittämällä edelleen vastuullisuusraportointia, millä tarkoitetaan Valtiokonttorin aloittamaa palvelua valtion virastojen ja laitosten vastuullisuusraporttien julkaisemiseksi. Tavoitteena on kannustaa valtion virastoja, laitoksia, valtio-omisteisia yhtiöitä ja valtion liikelaitoksia kehittämään vastuullisuusraportointiaan siten, että ilmastonmuutokseen sopeutumisen keinoissa edistyminen esitetään sen lisäksi, että raportoidaan ilmastonmuutoksen pysäyttämiseen tähtäävistä keinoista (kuten vähähiiliset ratkaisut, energiansäästö tai materiaalien kierrätys).

YHTEISTYÖN VAKIINNUTTAMINEN KANSALAISYHTEISKUNTAAN:

Valtionhallinto ja järjestöt ovat toteuttaneet ilmasto-aiheisia dialogeja, joiden tavoitteena on ollut ilmastotavoitteiden sekä niiden mukaisten toimien tunnetuksi tekeminen. Yhteisen ymmärryksen lisäämiseksi ilmaston muutokseen sopeutumisen näkökulmaa olisi hyvä vahvistaa viestinnässä ja ottaa teemaksi yhteistyöhön jatkossa.

Muina yleisinä huomiona suunnitelmasta valtiovarainministeriö toteaa, että ilmastonmuutoksen hillitsemistoimia ja niiden vaikutuksia ei ole helppo erottaa ilmastonmuutokseen sopeutumisen keinoista ja niiden vaikutuksista, joten suunnitelman viimeistelyssä on perusteltua tarkastella ja täsmentää tätä kokonaisuutta muuallakin kuin suunnitelman johdantotekstissä. Samoin on perusteltua tehdä myös jatkossa suunnitelmaa koskevassa viestinnässä. Hallinnonala- ja -taso -kohtaisen tiedon kanavoitumista valtakunnan tason ilmastonmuutokseen sopeutumisen keinojen seurantaan ja raportointiin on myös mahdollista käsitellä suunnitelmassa tarkemmin sen viimeistelyssä ja sitä koskevassa viestinnässä.

Suunnitelman mukaan KISS2030:n toimenpiteitä sitoudutaan toteuttamaan mahdollisimman tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti ja siinä määrin, kuin se on käytettävissä olevien resurssien puitteissa mahdollista. Valtiovarainministeriön suunnitelman valmistelussa esittämien näkemysten mukaisesti suunnitelmassa todetaan, että yhtenä keskeisenä voimavarana resursoinnissa ovat myös toimenpiteiden luomat mahdollisuudet talouden, rahoitusmarkkinoiden, julkisen taloudenpidon ja esimerkiksi hallinnon näkökulmista. Tämä luo uusia ja innovatiivisia mahdollisuuksia sekä suunnitelman kattavaan ja vaikutukselliseen toteuttamiseen että toimenpiteiden kokonaisresursointiin. Suunnitelman mukaan siinä tarkoitettuja toimenpiteitä toteutetaan julkisen talouden suunnitelmien ja valtion talousarvioiden mukaisten määrärahojen ja henkilötyövuosimäärien puitteissa, sovittaen ne yhteen muiden julkisen talouden menotarpeiden kanssa.

Valtiovarainministeriö toteaa lisäksi vastauksina lausuntopyynnössä esitettyihin kysymyksiin seuraavan:

1. Onko ehdotettu kansallinen sopeutumissuunnitelma 2030 tasapainoinen, eli onko kaikki tarvittavat näkökohdat huomioitu?

Valtion tehtävien ja toimenpiteiden merkitystä tarkastellaan suunnitelmassa perustellusti ja mm. toimenpide-ehdotusten toteutettavuuden, toteuttamistapojen ja resursoinnin näkökulmista johdonmukaisesti. Suunnitelmassa on mahdollista sen jatkovalmistelussa tarkastella vielä yksilöidymmin valtion roolia ohjaavana ja toimenpiteitä rahoittavana toimijana.

2. Tarkemmat huomiot luvusta ’Havaitut muutokset, vaikutusskenaariot ja riskit’ (Luku 2.2)

Luku 2.2.1: Usein ilmastonmuutoksen riskeistä puhuttaessa puhutaan siirtymäriskeistä ja fyysisistä riskeistä. Sopeutumisesta puhuttaessa keskitytään usein juuri fyysisiin riskeihin, mutta siirtymäriskien hallintakin on sopeutumista. Siirtymäriskeillä tarkoitetaan esimerkiksi ilmastonmuutoksen taloudelle aiheuttamia riskejä, kuten talouden rakenteen muutokset, talouskasvun epävarmuus tai julkisen talouden kohtaama verotulojen väheneminen. Luonnoksessa on jonkin verran nostettu myös tämän tyyppisiä asioita esiin, mutta niitä on perusteltua korostaa enemmän, koska ne vaikuttavat mahdollisuuksiin muussa sopeutumisessa.

3. Tarkemmat huomionne suunnitelman visiosta ja päämääristä (Luvut 2.3 ja 2.4)

Suunnitelman kyseisissä luvuissa kuvattuun visioon on perusteltua sisällyttää myös oikeudenmukaisuus. Tämä on johdonmukaista myös siihen nähden, että suunnitelman jakson 2.1.5 mukaan KISS2030 toimeenpannaan tehokkaasti ja oikeudenmukaisesti.

4. Näkemyksenne teemoista ja niihin sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta? (Kysymykset jaoteltu teemoittain, toivomme lausuntopalautetta pyydetyn jaottelun mukaisesti)

Osassa teemoista mainitaan, että ratkaisuissa tarkastellaan myös kustannustehokkuutta. Joissakin teemoissa tätä mainintaa ei ole, joten näiltä osin se on syytä täydentää jatkovalmistelussa. Luonto-

pohjaisissa ratkaisuissa (luku 2.5.5.4) mainitaan vain vesistöihin ja vesienhallintaan liittyviä ratkaisuja. Muitakin luontopohjaisia ratkaisuja on olemassa. Jos suunnitelmassa on tarkoitus keskittyä vain mainittuihin ratkaisuihin, otsikointia on mahdollista täsmentää vastaavasti.

8. Tarkemmat huomiot vaikutustenarvioinnista (Luku 2.6)

On perusteltua selventää, miten vaikutusten arviointi on tarkoitus toteuttaa ja mikä taho siitä vastaa.

Valtiosihteeri kansliapäällikkönä Juha Majanen

Osastopäällikkö,
budjettipäällikkö Mika Niemelä

TIEDOKSI VM/KAO, KO, VKO
VM/BO/Klimenko, Inha

VN/22704/2021-VM-164

Seuraavat henkilöt ovat allekirjoittaneet tämän asiakirjan sähköisesti /

Följande personer har undertecknat denna handling elektroniskt /

This document has been signed electronically by the following persons:

Niemelä Mika 91273879N	Majanen Juha 91237851F
2022-10-25	2022-10-28